Наукові інтереси: українська жіноча проза XX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Ткаченко В. І.

Яна Волкова

КАПРІЙСЬКІ МОТИВИ В ЕПІСТОЛЯРІЇ М. КОЦЮБИНСЬКОГО (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ «Я ТАК ПОРІДНИВСЯ З ТОБОЮ»)

Український епістолярій уже на початку XIX століття відзначається багатогранністю та різносторонністю зв'язків. Як відомо, представники всіх сфер життя зверталися до листування як єдиного можливого способу спілкування з однодумцями свого часу. Найбільш цікавими та цінними для літературознавства є листи класиків української літератури (Т. Шевченка, П. Куліша, Лесі Українки, М. Коцюбинського та ін.), які, окрім звичного обміну повідомленнями, вкладали в епістолярні тексти більш широкий зміст, ділилися власними думками щодо змін у мистецькому житті.

Одним з найбільш яскравих представників епістолярної спадщини української літератури є М. Коцюбинський. Листи письменника до дружини Віри Устимівни та знайомих йому діячів літератури та культури, стали об'єктом вивчення багатьох літературознавців, істориків, лінгвістів та психологів, зокрема: Н. Коцюбинської, М. Коцюбинської, І. Дзюби, Л. Мацько, В. Пустовіт, Я. Мартиненко, В. Ткаченко та ін. Як бачимо, інтерес до епістолярної спадщини М. Коцюбинського викликаний багатогранністю та незрівнянністю його творчої манери письма. Особлива увага до капрійських мотивів у листах підтверджує **актуальність** нашого дослідження.

Метою статті є характеристика провідних мотивів листів М. Коцюбинського періоду його перебування на острові Капрі в Італії (у 1909, 1910-1911, 1912 роках).

Як уже зазначалося, М. Коцюбинський відвідав капрійські землі тричі, щоразу маючи на меті відпочити від людей, відвідати нові місця, зібрати матеріали для своїх творів і, найголовніше – підтримати стан здоров'я (який з кожним роком погіршувався). Цей період листування письменника з дружиною зовсім відрізняється від попередніх. У них відчуваються нове світосприйняття М. Коцюбинського, безмежний сум за дружиною, родиною та Україною. Зауважимо, що саме на острові з-під його пера народжуються нові шедеври. В. Панченко в передмові «Мені краще бути самотнім…» до листів М. Коцюбинського так писав про творчість цього періоду: «Листи допомагають увійти в творчу лабораторію митця. Маючи на увазі свою підготовчу літературну роботу, він якось ужив слово «студія». І справді, безпосередній роботі над текстом у нього передував скрупульозний збір матеріалу, власне – дослідницька робота, спостереження…» [3, с. 13].

Аналізуючи листи пересвідчуємося, що над кожною сторінкою, реченням та навіть словом, М. Коцюбинський багато працював, вкладав в них усю майстерність стиліста, адже «лист як документ біографічного характеру демонструє спосіб мислення, оцінку культурних чи історичних подій» [5, с. 48]. Чи не кожен лист читається як окрема повість чи новела, яка має власний сюжет та повноцінне завершення. До прикладу, деякі уривки до Віри Устимівни ніби є основою для новели «Сон». До того ж, як і раніше, М. Коцюбинський виступає у своїх листах справжнім екскурсоводом, який, зачарований пейзажами острова Капрі, за допомогою слова передає красу краєвидів дружині, дітям та читачам.

Серед найбільш яскравих та широко виписаних мотивів капрійського періоду листування Михайла

Коцюбинського виокремлюємо такі: пейзажні мотиви зачарування красою, опис відвіданих міст, побуту італійців та їхній менталітет, нові знайомства письменника, його внутрішні переживання та стан здоров'я, мотиви творчості та туги за родиною.

М. Коцюбинський листувався з дружиною аж сімнадцять років (1896–1913 рр). За цей час він тричі побував на о. Капрі, листи цього періоду, як і всього його епістолярію, сповнені щирою любов'ю та сумом за дружиною, дітьми та мамою. Кожне послання починається пестливим звертанням: *«Дорога Вірунечко!»* [2, с. 199] і завжди закінчується словами жалю і хвилювання за рідних, до прикладу: *«Ну, бувай здорова, обіймаю тебе і цілую. Поцілуй Ліду, маму і дітей. Знайомим уклін, кому сама хочеш. Тобі кланяюсь теж. Ще цілую. Пиши, не забувай Мусю»* [2, с. 270]. М. Коцюбинський, який, чи не все життя почувався самотнім та любив бути наодинці, у рядки листів вкладав сум за рідною домівкою: *«…я часто дуже скучаю за домом, лаю себе, що поїхав. Хоч мені тут і добре, але я дуже сумую без родинного тепла»* [2, с. 282], *«Ще якби не скучав за домом, то було б добре, але дуже скучаю. Я й не думав, що так мені буде трудно розставатися з Вами»* [2, с. 284]. Таких прикладів є чимало, що доводить любов письменника до сім'ї.

Найбільш широко виписаний мотив захоплення пейзажами острова Капрі. М. Коцюбинський насолоджувався природою, детально описував все, що потрапляло у його *«бінокль»* та окуляр *«мікроскопа»*, використовує порівняння для характеристики місцевості: *«Щодо самого острова, то це земний рай»* [2, с. 198], *«Капрі все більше чарує мене. Се чудо, а не острів»* [2, с. 201], *«Скелі при місячному сяйві виростають, біліють – весь острів здається Міланським собором»* [2, с. 243].

З особливою експресією письменник передає враження від гротів*: «...грот, що називається «срібний». Там вода ясно-зелена, аж світиться, але коли бризнути нею*

веслом, то слід стає ярко-блакитним, а вершки хвилі рожевими, як троянда. ...весло чи руку опустиш в воду, то вони стають срібними... Блакитний грот робить надзвичайне враження – це величезна блакитна зала, в якій неможливо блакитна вода, як скло самого чистого блакитного кольору» [2, с. 202]. Під час кожної подорожі автор по-новому захоплюється красою печер, гір та моря: *«Хата моя сповнена морем, навіть коли лежу або сиджу за столом – перед моїми очима безконечне море, а з двох боків, як рами, високі гори – Монте-Соляро і Кастельоне»* [2, с. 264].

Варто зауважити, що лист до Віри Устимівни від 1 липня 1909 року повністю присвячений опису флори острова Капрі. М. Коцюбинський до найменших деталей передав красу та чарівність природи: *«Насамперед – виноград… Рядом з ним садки, повні помаранчевих та цитринових дерев… Тут же ростуть фігові, ріжкові і черешневі дерева… Цілі ліси маслин, солодких каштанів… Опріч того мигдалі. З диких дерев найбільше евкаліптів, пальм, піній, дубів, лаврів і італійських тополь»* [2, с. 209]. Як бачимо, автор широко пише про рослинний світ острова, надихається ним та оздоровлюється.

Творча душа М. Коцюбинського відпочиває на Капрі, він насолоджується багатством природи, яка його оточує. Опис краєвидів нагадує художню замальовку, сповнену яскравих вражень. До прикладу: *«Страшно закрашають сірі скелі кущі величезного жовтого дроку, що горить на сонці, як золото, і евфорбій, які ростуть тут деревцями. На самій скелі цілі букети великих блакитних квіток (найкраща квітка на Капрі), капорців, миртів у цвіту, портулаку, великих цибуль і всяких інших, яких я не знаю. І все це засипане червоним маком… Боюсь, що я не перелічив і четвертої частини того, що тут росте. Все тут розкішне і сильно пахне»* [2, с. 210]. Читач спостерігає мало не фотографічну точність картинки, має змогу крізь слово поринути у красу, яку майстерно передає автор.

М. Коцюбинська стверджує: «Лейтмотив багатьох листів з Італії: брати від Капрі все, що можна. Сподівається, що сонце зробить золотий посів у його душі, і передчуває багаті жнива. Листи – як безпосередні емоційні репортажі, в яких проступають обриси майбутніх творів. Дають змогу простежити тонку «дифузію» безпосереднього враження у творчу свідомість» [1, с. 442].

Під час перебування на острові Капрі, М. Коцюбинський постійно працював. У цей період він написав новели: «Лист», «На острові», «Коні не винні», «Подарунок на іменини». Процес виникнення ідей та опрацювання тем висвітлено у листах до Віри Устимівни. Ось, наприклад, як описано процес створення оповідання: *«Тільки що скінчив оповідання. Воно ще ніяк не називається. Невелике, сторін на 10 друку, на тему, про яку я розповідав тому: великодні свята»* [2, с. 276], або: *«…завтра починаю нове оповідання, яке буде називатися «Подарунок на іменини»* [2, с. 277], *«сьогодні закінчу переробку свого оповідання «Подарунок на іменини» (я його наново переробив) і почну писати щось інше, що саме – не знаю ще…»* [2, с. 288].

Як зазначає О. Пахльовська: «Важко провести чітку грань між цими листами та його художніми творами того часу, вони ніби перетікають один в одного, і чи то фрагменти листів відтворюються в новелах, чи то фрагменти новел стають імпресіоністичними листами, повними безпосередніх, але вже творчо переосмислених вражень» [4, с. 140].

Цінними для біографів є і зауваження щодо відгуків знайомих стосовно творів письменника, наприклад: *«був лист од Чикаленка, який дуже задоволений оповіданням «Fata morgana», каже, що це найкраще моє оповідання, що він не може навіть передати мені всього захоплення свого»* [2, с. 227]. Сам новеліст розумів цінність своєї роботи, тому писав дружині: *«Взагалі, дякуючи мені, тут виявляють великий інтерес до всього українського, все українське*

неначе в моді, чи надовго і щиро – не знаю» [2, с. 279]. Завдяки тому, що М. Коцюбинський перекладав твори своїх літературних друзів, читав свої оповідання та новели в товаристві на Капрі, він популяризував українську літературу та культуру.

Як бачимо, листи капрійського періоду сповнені різноманітних мотивів. Вони по-іншому розкривають творчу манеру письма М. Коцюбинського, містять цінні матеріали для бібліографів, літературознавців, істориків, лінгвістів. Листи можна назвати «епістолярною прозою», яка поєднує риси художності й водночас автобіографічності та публіцистичності. Уся епістолярна спадщина свідчить про неординарність світогляду письменника.

Література

1. Коцюбинська М. Листи і люди : роздуми про епістолярну творчість. Київ : Дух і літера, 2009. 584 с.
2. Коцюбинський М. Я так поріднився з тобою...: листи до дружини / Упоряд. О. Єрмоленко. Київ : Ярославів Вал, 2007. 392 с.
3. Панченко В. «Мені краще бути самотнім…» // Коцюбинський М. Я так поріднився з тобою... Листи до дружини. Київ : Ярославів вал, 2007. С. 4–17.
4. Пахльовська О. Італійсько-українські літературні зв’язки XV-XX ст. // Розвиток італійсько-українських літературних взаємин у сучасну епоху. Київ : Наукова думка, 1990. 140 с.
5. Подзігун В. Творчі стосунки Михайла Коцюбинського та Ганни Барвінок крізь призму їх листів // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського : Збірник наукових праць. Серія : Філологія. Вінниця : видавництво ВДПУ, 2005. С.48–51.
6. Ткаченко В. Інтимний дискурс епістолярію Пантелеймона Куліша та Ганни Барвінок // Матеріали

XXXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації» : Збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 33. С. 396–400.

Волкова Яна – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: письменницький епістолярій.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач Ткаченко В.І.

Анастасія Сулима

ОБРАЗ КАРПАТ У ПОВІСТІ «ТІНІ ЗАБУТИХ ПРЕДКІВ» МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Образ Карпат має метафорично-узагальнене відтворення, що фіксуємо в літературі з кінця XIX ст., йдеться про відображення колориту краю. Образ Карпат мотивований обов'язково жанровою типологією. Повість як жанр, звісно, дає можливість широко інтерпретувати ідею та образ, певну метафору або конфлікт, ситуацію за допомогою тексту в його розмірі (від синтагми до всього тексту за потребою). «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського вважається повістю-попередницею «жанру сучасної міфопоетики в українській літературі» [8, с. 68], [1, с. 40-41]. У творчих концепціях письменників, і прозаїків, і поетів, образ-символ Карпат є багатофункціональним і різноемоційним, це символічна амбасада України, він несе поліестетичний потенціал, на чому наголошує І. Зелененька [2, с. 58-59].

Із Карпатами та з міфопоетикою гір безпосередньо пов'язане дитинство головного персонажа Івана Палійчука: «…Задуманий все, встромляв очі кудись поза гори, неначе